UDK 332.2.021.8 (497.5)
Izvorni znanstveni rad

Mario Jager, prof.

ODUZIMANJE IMOVINE KATOLIČKIM ŽUPAMA U BARANJI PREMA ZAKONU O AGRARNOJ REFORMI I KOLONIZACIJI IZ 1945. GODINE

Osvrt na provedbu Zakona o agrarnoj reformi i kolonizaciji na području Baranje

Nakon što su krajem 1944. i u 1945. godini uspješno izvedeni ratni pothvati kod Batine i Bolmana, Baranja je bila oslobođena četverogodišnje mađarske okupacije.[1] Politički nepromišljeni potezi u svezi s pripadnošću južne Baranje[2] ispravljeni su nakon Drugog svjetskog rata kada je Baranja priključena svome zaleđu, Osijeku i Hrvatskoj, što je na terenu korektno priznalo i Đilasovo povjerenstvo za razgraničenje između Srbije i Hrvatske.[3]

Uz ratna razaranja i odlazak njemačkog stanovništva, Baranju je dodatno pogodio Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji, kojega je 23. kolovoza 1945. godine izglasala Privremena narodna skupština DF Jugoslavije. Važno je istaknuti da je Zakon svoje odredbe gradio na dva osnovna načela: 1. zemlja pripada onima koji ju obrađuju; 2. dodijeljeno zemljište prelazi u privatno vlasništvo osoba koje ga dobivaju.[4]

Nakon utvrđivanja nacrta zakona pri Zakonodavnoj komisiji i Vladi, Predsjedništvo Narodnog sabora Hrvatske 24. studenoga 1945. godine donosi Zakon o provođenju agrarne reforme i kolonizacije za područje Federalne Hrvatske.[5]

Okružne su komisije za provedbu Zakona u Hrvatskoj imale sjedišta u Bjelovaru, Daruvaru, Gospiću, Karlovcu, Osijeku, Sisku, Slavonskom Brodu, Sušaku, Varaždinu i Zagrebu.[6]

---

[1] Nada Lazić, *Okupacija Baranje i narodnooslobodilački pokret 1941.-1944. godine*, Tri stoljeća „Belja", Osijek 1986., str. 323.

[2] Baranja je nakon Prvoga svjetskog rata priključena Somboru, a uspostavom diktature 1929. godine pripojena je Dunavskoj banovini sa sjedištem u Novom Sadu.

[3] Stjepan Sršan, *Baranja*, Osijek 1993., str. 165.

[4] Marijan Maticka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Hrvatskoj od 1945. do 1948.*, Zagreb 1990., str. 47.

[5] Isto, str. 52.

[6] Isto, str. 59.

Pod nadležnošću Okružne komisije u Osijeku, agrarna reforma i kolonizacija u Baranji su provođene u dva kotara, kotaru Darda sa sjedištem u Belom Manastiru te u kotaru Batina sa sjedištem u Zmajevcu. Kako se saznaje iz „Glasa Slavonije", sjedište kotara Darda je do svibnja 1945. godine bilo u Dardi, nakon čega je na zahtjev Narodnog odbora u Dardi i odlukom Narodnog odbora iz Sombora premješteno u Beli Manastir, s naputkom da je Beli Manastir trgovačko i prometno središte Baranje, a samim bi tim trebalo postati i administrativno sjedište.[7]

Premještaj je sjedišta u Beli Manastir uzrokovao niz problema. Tako je narodu zbog udaljenosti bilo otežano rješavanje svakodnevnih administrativnih problema,[8] a svakako je, uz uobičajene probleme agrarnih komisija, to otežavalo i rad na provedbi samog Zakona.

Prema Zakonu o administrativno-teritorijalnoj podjeli Narodne Republike Hrvatske, 1947. godine dolazi do formiranja jedinstvenoga kotara Beli Manastir.[9] U posljednjem izvještaju o radu Izvršnog odbora kotara Batina održanom 12. srpnja 1947. godine, donesena je odluka o njegovom ukidanju i premještaju u Beli Manastir. S obzirom na to da je darđanski kotar već bio premješten u Beli Manastir 13. srpnja, kako stoji i u Sumarnom inventaru fonda Kotarskog narodnog odbora kotara batinskog u Zmajevcu, taj se dan može se uzeti kao službeni dan početka rada novoga kotara.[10]

U Baranji je 28. siječnja 1946. godine u prostorijama hotela „Vardar" u Belom Manastiru održana kotarska konferencija za agrarnu reformu i kolonizaciju. Delegat Ministarstva poljoprivrede i šumarstava, Odjela za agrarnu reformu i kolonizaciju, rastumačio je prisutnim izaslanicima Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji te naložio da se u onim mjestima koja još nemaju odbore isti što prije osnuju, kako bi se Zakon mogao što brže provesti.[11] Nakon ove konferencije na području Baranje, održano je niz agrarnih rasprava.

Iako je dan izglasavanja Zakona iščekivan, na rasprave su dolazile male skupine agrarnih interesenata, a bezemljaša gotovo da i nije bilo. Razlog je tomu što su veliki dio rukovodstava antifašističkih organizacija i narodnih odbora činili bogati seljaci koji nisu shvaćali važnost agrarne reforme,

---

[7] „Glas Slavonije", 30. ožujka 1946., str. 3; Odluka o premještaju sjedišta kotara u Beli Manastir, s kojom bi se sa sigurnošću potkrijepili navodi iz „Glasa Slavonije", nije pronađena.

[8] Isto, str. 3.

[9] „Narodne novine", 1. srpnja 1947., str. 1.

[10] Državni arhiv u Osijeku (dalje DAO), Sumarni inventar fonda Kotarski narodni odbor kotara batinskog u Zmajevcu (1944.-1947.), kutija 2, Zapisnici sjednica Izvršnog odbora Kotarskog narodnog odbora u Zmajevcu, 1946. i 1947.

[11] „Glas Slavonije", 2. veljače 1946., str. 4.

jer im zemlja nije bila potrebna.[12] Na području je Baranje prema Zakonu zahvaćeno 3.343 posjeda s 45.585 jutara zemlje, od čega je u zemljišni fond ušlo 40163 jutra. Najviše je zemlje oduzeto njemačkim posjedima (23.678 jutara), zatim veleposjedima (8.955 jutara), seljačkim posjedima iznad 30 jutara (3.468 jutara), posjedima banaka, poduzeća, d.d. i drugim pravnim osobama privatnoga prava (1.276 jutara), neseljačkim posjedima iznad 5 jutara (950 jutara), konfisciranim posjedima s presudama Narodnog suda (901 jutro), posjedima crkava, samostana itd. (761 jutro), posjedima nestalih vlasnika (108 jutara), dok se od zemlje ostavljene od kolonista dobilo 66 jutara. U Baranji je bilo 1.830 obitelji ili 5.403 članova obitelji nadjeljenih agrarnih interesenata, dok je 1.946 obitelji ili 8.204 članova obitelji bilo kolonizirano.[13]

Plodne oranice, šume, vinogradi, veliki broj njemačkih posjeda te jedno od najvećih poljoprivrednih dobara - „Belje", svrstali su Baranju u najbogatije dijelove bivše države. Na njezinom je području stvoren relativno velik zemljišni fond od oko 6% ukupne površine zemljišnog fonda agrarne reforme i kolonizacije u Hrvatskoj.[14]

Reakcije Katoličke crkve na Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji

Kako je Katolička crkva bila jedan od većih posjednika u Hrvatskoj, Zakon je dočekan s velikim ogorčenjem te je shvaćen kao napad. Predsjednik jugoslavenske vlade Josip Broz Tito unaprijed je pokušao smiriti tenzije obećavajući da će se sva pitanja oko reforme riješiti sporazumno, no nije se dugo čekalo da se vidi kako obećanje neće biti ispunjeno. Naime, i sam je Tito 18. lipnja 1945. godine istaknuo, u svome govoru u Mladenovcu, da će se agrarna reforma provoditi izrazito radikalno. Uvidjevši da vlast zaobilazi razgovore s Katoličkom crkvom, nadbiskup Alojzije Stepinac 10. srpnja 1945. godine upućuje predstavku predsjedniku vlade Federalne Hrvatske Vladimiru Bakariću, gdje između ostaloga ističe kako će provedba agrarne reforme i kolonizacije crkvu lišiti izvora prihoda, osiromašiti je i prebaciti na teret vjernika. Nakon novih Stepinčevih predstavki Titu, on mu se obraća tek nakon izglasavanja saveznog Zakona. Istaknuo je da agrarna reforma mora zahvatiti i crkvene posjede jer je to želja širokih seljačkih masa, a uz to je i napomenuo da je Zakon djelomično izmijenjen i da se crkvama umjesto pet

[12] „Glas Slavonije", 23. veljače 1946., str. 4.

[13] DAO, Sumarni inventar fonda: Narodni odbor kotara Beli Manastir (Kotarski narodni odbor Darda u Belom Manastiru; Kotarski narodni odbor Beli Manastir) (1945.-1955.) (dalje NOBM), kut. 126, Stanje provedbe agrarne reforme i kolonizacije na dan 29. siječnja 1948; vidi i Marijan Maticka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Baranji 1945-1948. godine*, Tri stoljeća „Belja", Osijek 1986., str. 266.-272.

[14] M. Maticka, *Agrarna reforma i kolonizacija u Baranji 1945.-1948. godine*, str. 266.

ostavlja deset hektara, dok će se samostanima i crkvenim ustanovama određenog povijesnog značenja dati tzv. „historijski maksimum".

Prije donošenja Zakona za Federalnu Hrvatsku, u vrijeme održavanja Biskupske konferencije jugoslavenskih biskupa u Zagrebu od 17. do 22. rujna 1945. godine, Katolička crkva šalje pismo J. Brozu Titu, pokušavajući ishoditi promjene na federalnoj razini. Na kraju konferencije upućuju i pastirsko pismo svim katoličkim vjernicima. U pismu su osuđivani postupci prema Katoličkoj crkvi te je ono izazvalo oštre reakcije državnoga vrha, pa i samoga Tita. Kada je bilo jasno da neće biti ništa od crkvenih zahtjeva, 2. listopada 1945. godine članovi se prvostolnoga Kaptola obraćaju Ministarstvu poljoprivrede Federalne Hrvatske s predstavkom u kojoj ističu kako je savezni Zakon preuranjen i nepravedan. Kako i na ovu predstavku nije bilo odgovora, po nalogu mons. Svetozara Rittiga, Komisija za vjerske poslove 22. listopada 1945. godine upućuje pismo Predsjedništvu Narodne vlade Federalne Hrvatske u kojemu se osvrće na neka pitanja vezana uz agrarnu reformu. Ubrzo je izglasan Zakon, a novi je pokušaj Katoličke crkve da doradi Zakon propao. Važno je napomenuti i Titovu izjavu dopisniku „L' Humantiea" u kojoj je zaključio svaku raspravu koja se odnosi na agrarnu reformu te je dao jasan signal nadležnim tijelima da u svezi s reformom ne smije biti popuštanja.[15]

Među svim istaknutim objektima u Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji kojima će se oduzeti imovina za zemljišni fond, rad će se ograničiti na prikaz onih dijelova Zakona koji se odnose na oduzimanje imovine crkvama, samostanima, vjerskim i crkvenim ustanovama te svim vrstama svjetovnih i vjerskih zaklada (član 3 c navedenog *Zakona*).

Ono što će se crkvenim posjedima oduzeti, kome će pripasti, te pitanje odštete vlasnicima regulirano je sljedećim člancima:

> *Član 6: Posjedi koji se oduzimaju prema propisu prelaze u ruke države odnosno ulaze u zemljišni fond sa svim zgradama i postrojenjima i sa cjelokupnim živim i mrtvim poljoprivrednim materijalom.*
>
> *Član 7: Traktori, strojevi i krupne poljoprivredne sprave s posjeda ulaze, ukoliko takvo zemljište nije određeno za veliko državno poljoprivredno dobro, u inventar državnih poljoprivrednih strojarskih stanica.*
>
> *Član 19: Od postojećih posjeda pojedinih bogomolja, samostana (manastira) i vjerskih ustanova, oduzet će se samo višak preko 10 ha ukupne površine oranica, vrtova, vinograda, voćnjaka, pašnjaka i šuma.*

[15] Miroslav Akmadža, *Oduzimanje imovine Katoličkoj crkvi i crkveno-državni odnosi od 1945. do 1966. godine, Primjer Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb 2003., str. 81.-98.

Vjerskim ustanovama (crkvama, samostanima odnosno manastirima, crkvenim vlastima) većeg značaja ili veće historijske vrijednosti ostavit će se od sadašnjega njihovog posjeda do 52 j. i 211 čhv. (30 ha) obradive zemlje i do 52 j. 211 čhv. (30 ha) šume. Koje se vjerske ustanove smatraju ustanovama većeg značenja ili veće historijske vrijednosti, odlučuje u svakom pojedinom slučaju Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva u suglasnosti s Predsjedništvom Narodne vlade Hrvatske.

Član 20: Uz zemljište se ostavlja prema prilikama i odgovarajući dio zgrada, postrojenja, živog i mrtvog inventara i priroda.

Član 21: Za zemlju i ostalo što se eksproprira prema propisu ne pripada vlasnicima nikakva odšteta.[16]

Pregled oduzimanja imovine katoličkim župama u Baranji

Važno je napomenuti da se na relativno malom baranjskom teritoriju nalazi osim katoličkih i mnogo bogatih pravoslavnih i reformatorskih crkvenih općina. Neka su mjesta u darđanskom, odnosno batinskom kotaru, imala čak i po tri crkvene općine. Tako su, na primjer, u selu Jagodnjaku postojale evangelička, katolička i pravoslavna crkvena zajednica, a prema Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji ukupno im je oduzeto oko 108 jutara zemlje; dok su katolička, pravoslavna i reformatorska crkvena zajednica iz Kneževih Vinograda dale oko 84 jutra zemlje. Svakako treba istaknuti reformirane crkvene zajednice iz Bilja i Kopačeva koje su bile najviše zahvaćene Zakonom o agrarnoj reformi i kolonizaciji, iako u njihove posjede ulaze i određene površine ritova i močvara.[17]

Agrarne rasprave oko baranjskih crkvenih posjeda su, kao i na drugim područjima, bile vrlo žive. Mnogi se župnici nisu odazvali na rasprave već su slali svoje delegate. Saznaje se da je na jednoj raspravi od 19 crkvenih općina prisustvovalo samo tri svećenika, a prisutni su isticali da oni svojim nedolaskom ne štite crkvu već vlastite interese. Reakcije na rasprave bile su raznolike. Kada je odlučeno da se crkvenoj općini u Kopačevu da maksimum, jedan od prisutnih izjavljuje: *To je suviše. Pa pobogu braćo, zar da se tolika zemlja podijeli crkvi, koja niti jede, niti pije?* Reakcije na davanje maksimuma katoličkoj župi u Kneževim Vinogradima odnosile su se na nepoštenje svećenika, koji zemlju daju u zakup. Prilikom rasprave o rimokatoličkoj župi u Bilju, čiji je posjed iznosio 52 jutra, ustao je svećenik Stevan Izbratić i rekao: *Ako netko želi svećenika, neka ga i izdržava. Silom se čov-*

[16] „Narodne novine", 28. studenoga 1945., str. 1.-4.
[17] DAO, NOBM, kut. 163, br. 751/1946.

jeka ne može potjerati u crkvu. Ako oduzeta zemlja ne može podmiriti potrebe agrarnih interesenata, onda neka se oduzme sva zemlja i to od svih crkava. Na raspravi su se čuli različiti komentari, a jedan je od činovnika izjavio kako seljaci trebaju živjeti od zemlje, a svećenstvo neka svoj život temelji na crkvi. Zanimljivo je i isticanje kako je svećenik iz Duboševice pobjegao zajedno s njemačkom vojskom, a stanovnici toga mjesta traže da se župniku ostavi kuća i vrt i ništa više. Govore da će popraviti porušenu crkvu i plaćati svećenika samo ako bude služio narodnim ciljevima.[18]

Glavne su parole ovakvih skupova svakako bile one koje su tražile da se crkvenim općinama uopće ne ostavi zemlja, a izjašnjavanja nekih delegata nisu imala nikakvog učinka jer su odmah sasječena.

Kako je područje Baranje do kraja Prvoga svjetskog rata bilo u sastavu Ugarske, između svih poteškoća oko preuzimanja vlasti na red je moralo doći i pitanje o crkvenoj upravi. Pitanje je riješeno na način da su đakovačkom biskupu kao apostolskom administratoru dana četiri dekanata Pečuške biskupije. Na zamolbu biskupa Stjepana Bäureleina i uz pristanak pečuškoga biskupa Jozsefa Cserhátija, dekanati su pripojeni Đakovačkoj biskupiji dekretom Kongregacije za biskupe od 30. listopada 1971. godine. Od Donjomiholjačkog, Valpovačkog, Darđanskog i Branjinvrškog dekanata ustrojen je Podravsko-baranjski arhiđakonat.[19]

Na području Darđanskog dekanata agrarna je reforma provedena u župama Beli Manastir, Bilje, Čeminac, Darda, Jagodnjak[20] i Zmajevac, dok je na području Branjinvrškog dekanata agrarna reforma provedena u župama Beli Manastir, Draž, Duboševica i Topolje. Nakon žalbenog postupka, župa Popovac Branjinvrškog dekanata izuzeta je iz agrarne reforme, a za župe Baranjsko Petrovo Selo, Petlovac, Torjanci Darđanskog dekanata i za župe Batina, Branjina, Branjin Vrh Branjinvrškog dekanata ne postoje agrarne odluke, vjerojatno iz razloga što nisu posjedovale dovoljno zemlje kako bi potpale pod Zakon.

RIMOKATOLIČKA ŽUPA BILJE

Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine posjed je imao 52 jutra i 171 čhv., i to: 12 jutara i 86 čhv. oranica, 35 jutara i 1496 čhv. livade, 1308 čhv. vrta te 3 jutra i 481 čhv. neplodnog zemljišta. Nakon što je župa podnijela žalbu na odluku br. 598-1946. od 9. ožujka 1946., 23. svibnja 1947. godine održana je nova rasprava. Kako su u zakonski maksimum obradivoga zemljišta uračunate nekretnine te neobradivo i neplodno zemljište, koje se po

[18] „Glas Slavonije", 23. veljače 1946., str. 4.
[19] *Opći shematizam katoličke crkve u Jugoslaviji*, Zagreb 1975., str. 138.
[20] Navodi se da je župa Jagodnjak bila na teritoriju župe Čeminac. Isto, str. 155.

postojećem Zakonu ne može odrediti za svrhu agrarne reforme i kolonizacije, župa zahtijeva da joj se odredi maksimum obradivog zemljišta. Također moli da joj se odredi u sklopu maksimuma obradiva zemlja čiju su površinu predložili na raspravi 7. veljače 1947. godine od 7 jutara i 665 čhv., a koja je već bila podijeljena kolonistima i agrarnim interesentima iz Bilja. Navedeni su pristali na zamolbu jer je bilo dovoljno druge raspoložive zemlje u Kotarskom odboru Bilje na koju su mogli biti premješteni. Zahtjevi su prihvaćeni, iako je dobiveno oko 400 hvati manje obradive površine od predviđenoga maksimuma od 10 h. Mimo maksimuma, novom je odlukom doneseno da se Crkvi na slobodno raspolaganje daju još 2 jutra i 855 čhv. neobradivoga i neplodnoga zemljišta. Odbijen im je zahtjev u kojem traže parcele i kuću koje su služile za Narodnu školu sela Bilje. Konačnom odlukom od 29. svibnja 1947. godine župi je oduzeto 32 jutra i 706 čhv., i to: 4 jutra i 1.063 čhv. oranica, 26 i 1.262 čhv. livade, 355 čhv. vrta te 1.226 čhv. neplodnoga zemljišta.[21]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA BELI MANASTIR

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 22. veljače 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine, posjed je imao 30 jutara i 831 čhv., i to: 27 jutara i 726 čhv. oranica, 1 jutro i 500 čhv. vrta, 1.342 čhv. livade, dok je neplodna površina iznosila 1.463 čhv. Prema odluci o utvrđivanju objekata agrarne reforme i kolonizacije od 11. ožujka 1946. godine, župi je oduzeto 13 jutara i 1.138 čhv., i to: 11 jutara i 1.529 čhv. oranica, 1.132 čhv. vrta, 1.342 čhv. livade te 335 čhv. neplodnoga zemljišta.[22]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA ČEMINAC

Druga rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 17. rujna 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine, ovaj je posjed imao 50 jutara i 1.400 čhv., i to: 45 jutara i 47 čhv. oranica, 1 jutro i 1.290 čhv. vrta, 1.023 čhv. livade te 3 jutra i 640 čhv. neplodnoga zemljišta. Odlukom komisije od 9. ožujka 1946. godine o utvrđivanju objekata agrarne reforme i kolonizacije, ovom je posjedu ostavljeno 16 jutara i 1.274. čhv., s tim da su u njega uračunate, protivno postojećim zakonskim propisima, i neplodne površine posjeda kao crkva, kuća, dvor, groblje i slično. Nakon naknadne zamolbe i rasprave, odlučeno je o poništenju odluke br. 607/1946. od 9. ožujka 1946. godine te donošenju nove. Temeljem nove odluke od 16. siječnja 1947. Crkvi je ostavljeno 17 jutara i 812. čhv., s tim da je u obra-

[21] DAO, NOBM, kut. 163, br. 7090/1947.
[22] DAO, NOBM, kut. 163, br. 611/1946.

zloženju naglašeno kako je ostavljeno više od maksimuma da bi se izbjeglo cijepanje čestica. Povrh maksimuma, Crkvi se ostavlja još i 3 jutra i 243 čhv. neplodne zemlje. Prema novoj odluci o utvrđivanju objekata agrarne reforme i kolonizacije župi je oduzeto 30 jutara i 345 čhv., i to: 28 jutara i 141 čhv. oranica, 1.023 čhv. livade, 1 jutro i 384 čhv. vrta te 397 čhv. neplodnog zemljišta. [23]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA DARDA

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 22. veljače 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine, posjed je imao 70 jutara i 273 čhv., i to: 51 jutar i 1.557 čhv. oranica, 1.324 čhv. vrta, 11 jutara i 61 čhv. livade te 6 jutara i 531 neplodnog zemljišta. Od navedenog je zemljišta za Narodnu školu u Dardi ostavljeno 642 čhv. Od ovoga su posjeda uzete i zgrada za stanovanje te porušena štala. Nakon preinačenja odluke 26. travnja 1947. godine, župi je vraćeno groblje u iznosu od 4 jutra i 1.470 čhv., dok je zemljište za Narodnu školu uključeno u agrarni sustav. Nakon što su odluke postale pravomoćne, župa podnosi prigovor u kojem navodi da je došlo do pogrješke. Navedenih 642 čhv. koji su upisani pod katastarske čestice 10 i 11 ne odnose se na zemljište koje je dano Narodnoj školi, već na zemljište gdje je živio kantor. Uvidom se na terenu utvrdilo da je prigovor župe točan te da su čestice za Narodnu školu upisane pod katastarske čestice 477 i 484/2. U konačnici je župi oduzeto 48 jutara i 226 čhv., i to: 39 jutara i 171 čhv. oranica, 8 jutara i 854 čhv. livade, 376 čhv. vrta te 425 čhv. neplodnoga zemljišta.[24]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA DRAŽ

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 20. veljače 1946. godine. Nakon žalbe rimokatoličke crkvene općine Draž zbog netočnosti navođenja pojedinih čestica i kultura, poništena je odluka Okružne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Osijeku br. 614/46. od 18. ožujka 1946. Dana 28. kolovoza 1945. ovaj je posjed imao 33 jutra i 1.567 čhv. u Kotarskom odboru Draž, a 11 jutara i 183 čhv. u Kotarskom odboru Gajić. Ukupan posjed ove župe iznosi 45 jutara i 150 čhv., i to: 31 jutro i 1405 čhv. oranica, 1.571 čhv. vrta, 7 jutara i 1.066 čhv. pašnjaka te 4 jutra i 908 čhv. neplodnoga zemljišta. Prema drugostupanjskoj odluci od 17. listopada 1946., župi je oduzeto 23 jutra i 238 čhv., i to: 15 jutara i 772 čhv. oranica te 7 jutara i 1.066 čhv. pašnjaka. Povrh maksimuma, župi je ostavlje-

[23] DAO, NOBM, kut. 163, br. 12898/1946.
[24] DAO, NOBM, kut. 163, br. 606/1946., br. 5777/1947. i br. 9619/1947.

no 4 jutra i 908 čhv. neplodnoga zemljišta.[25]

RIMOKATILIČKA ŽUPA DUBOŠEVICA

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 20. veljače 1946. godine. Dana 28. kolovoza 1945. godine posjed je imao 33 jutra i 581 čhv., i to: 28 jutara i 927 čhv. oranica, 1.378 čhv. vrta te 3 jutra i 1.476 čhv. neplodnoga zemljišta.

Nakon žalbe očito je bilo da je odluka Okružne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Osijeku br. 616-1946. od 16. ožujka 1946. godine nezakonita jer je župi ostavljeno u maksimumu neplodno zemljište u površini od 3 jutra i 480 čhv. te plodnog zemljišta samo 1.378 čhv. Novom je odlukom od 12. rujna 1946. godine župi ostavljen maksimum te još 3 jutra i 1.476 čhv. neplodnog zemljišta na kojem se nalaze groblje, crkva, kuća i dvor. U svrhe agrarne reforme i kolonizacije oduzeto je 12 jutara i 101 čhv. oranica.[26]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA JAGODNJAK

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 22. veljače 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine posjed je imao 54 jutra i 721 čhv., i to: 44 jutra i 140 čhv. oranica, 7 jutara i 1.011 čhv. livade, 575 čhv. vrta te 2 jutra i 595 čhv. neplodnog zemljišta. Prema odluci o utvrđivanju objekata agrarne reforme i kolonizacije od 13. ožujka 1946. godine župi je oduzeto 37 jutara i 139 čhv., i to: 30 jutara i 1.316 čhv. oranica, 5 jutara i 792 čhv. livade, 241 čhv. vrta te 990 čhv. neplodnoga zemljišta. Od ove su župe oduzete zgrada za stanovanje i štala, koje su se nalazile na salašu. [27]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA KNEŽEVI VINOGRADI

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 20. veljače 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine, posjed je imao 39 jutara i 374 čhv., i to: 34 jutra i 8 čhv. oranica, 207 čhv. livade, 1 jutro i 868 čhv. vrta, 300 čhv. pašnjaka te 3 jutra i 591 čhv. neplodnog zemljišta. Od navedenog je zemljišta za Narodnu školu u Kneževim Vinogradima ostavljeno 514 čhv. Nadopunom odluke, zemljište za Narodnu školu priključeno je agrarnom fondu, dok je neplodno zemljište, tj. groblje u iznosu od 2 jutra i 1.215 čhv., vraćeno župi. Nakon žalbe na nadopunidbenu odluku br. 5.780.

[25] DAO, NOBM, kut. 163, br. 614.-1946 i br. 73.155-VII-63.739-1946.
[26] DAO, NOBM, kut. 163, br. 616/46. i br. 60240-VII-54251-1946.
[27] DAO, NOBM, kut. 163, br. 669/1946.

od 26. travnja 1947., drugostupanjskom su odlukom od 10. studenoga 1947. godine crkva i dvor izuzete od maksimuma, a i 253 čhv. vrta koji je pripadao Narodnoj školi dano je župi. Važno je istaknuti da je prilikom konačne odluke došlo i do promjene u zbroju cjelokupne imovine župe, a navodi se kako je došlo do grješke u zbrajanju. Izračunavajući svaku česticu posebno, ne može se utvrditi krivi zbroj, jedino ako je došlo do naknadnog mjerenja koje nije nigdje zabilježeno ili nismo došli do podatka. Samostalnom se analizom prvostupanjske i narednih odluka zaključuje da je župi oduzeto 18 jutara 1.194 čhv. oranica te 261 čhv. neplodnog zemljišta.[28]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA POPOVAC

Povodom žalbe župnika rimokatoličke župe Popovac, poništena je odluka Okružne komisije za agrarnu reformu i kolonizaciju u Osijeku br. 613/46. od 18. ožujka 1946. godine. Naime, utvrđeno je da posjed crkvene općine Popovac iznosi 23 jutra i 389 hv., a prema Zakonu ovom se posjedu mora ostaviti 17 jutara i 604 čhv. plodnih površina, dok neplodne površine ne dolaze u obzir. Novom je odlukom od 12. rujna 1946. godine utvrđeno da crkvena općina Popovac ne potpada pod propise o agrarnoj reformi i kolonizaciji.[29]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA TOPOLJE

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 20. veljače 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine, posjed je imao 45 jutara i 568 čhv., i to: 27 jutara i 359 čhv. oranica, 8 jutara i 621 čhv. livade, 3 jutra i 347 čhv. vrta te 6 jutara i 841 čhv. neplodnog zemljišta. Od navedenog je zemljišta za Narodnu školu u Topolju ostavljeno 362 čhv.

Nadopunom odluke od 26. travnja 1947. godine utvrđeno je da se površina za Narodnu školu pripaja agrarnom fondu, dok su 2 jutra i 383 čhv. neplodnog zemljišta, na kojemu se nalazilo groblje, vraćeni Crkvi. U konačnici, Crkvi je oduzeto 25 jutara i 1.181 čhv., i to: 13 jutara i 1.226 čhv. oranica, 8 jutara i 621 čhv. livade, 3 jutra i 187 čhv. vrta te 747 čhv. neplodnoga zemljišta.[30]

RIMOKATOLIČKA ŽUPA ZMAJEVAC

Rasprava o utvrđivanju agrarnih objekata održana je 21. veljače 1946. godine. Prema stanju od 28. kolovoza 1945. godine, posjed je imao 50

[28] DAO, NOBM, kut. 163, br. 601/1946., br. 5780-1947. i br. 46.668-VII-1947.
[29] DAO, NOBM, kut. 163, br. 60.239-VII-54.235-1946.
[30] DAO, NOBM, kut. 163, br. 615/1946. i br. 5773/1947.

jutara i 1378 čhv., i to: 40 jutara i 928 čhv. oranica, 2 jutra i 226 čhv. vrta, 2 jutra i 914. čhv. livade te 5 jutara i 910 čhv. neplodnoga zemljišta. Zbog nepoštivanja Zakona o maksimumu ostavljenoga zemljišta, župa naknadno podnosi žalbu koja je prihvaćena, a novom je odlukom od 21. prosinaca 1946. godine župi oduzeto 27 jutara i 1.464 čhv., i to: 23 jutra i 923 čhv. oranica, 2 jutra i 315 čhv. livade te 2 jutra i 226 čhv. vrta.[31]

Tablica 1. Pregled posjedovnog stanja baranjskih katoličkih župa prije provedbe Zakona o agrarnoj reformi i kolonizacji

Župa	Oranica	Livada i pašnjak	Vrt	Neplodno zemljište	UKUPNO
Bilje	12 j 86 čhv	35 j 1496 čhv	1308 čhv	3 j 481 čhv	52 j 171 čhv
Beli Manastir	27 j 726 čhv	1342 čhv	1 j 500 čhv	1463 čhv	30 j 831 čhv
Čeminac	45 j 47 čhv	1023 čhv	1 j 1290 čhv	3 j 640 čhv	50 j 1400 čhv
Darda	51 j 1557 čhv	11 j 61 čhv	1324 čhv	6 j 531 čhv	70 j 273 čhv
Draž	31 j 1405 čhv	7 j 1066 čhv	1571 čhv	4 j 908 čhv	45 j 150 čhv
Duboševica	28 j 927 čhv	--	1378 čhv	3 j 1476 čhv	33 j 581 čhv
Jagodnjak	44 j 140 čhv	7 j 1011 čhv	575 čhv	2 j 595 čhv	54 j 721 čhv
Kneževi Vinogradi	34 j 8 čhv	507 čhv	1 j 868 čhv	3 j 591 čhv	39 j 374 čhv
Topolje	27 j 359 čhv	8 j 621 čhv	3 j 347 čhv	6 j 841 čhv	45 j 568 čhv
Zmajevac	40 j 928 čhv	2 j 914 čhv	2 j 226 čhv	5 j 910 čhv	50 j 1378 čhv
UKUPNO	342 j 1383 čhv	75 j 41 čhv	13 j 1387 čhv	40 j 436 čhv	472 j 47 čhv

[31] DAO, NOBM, kut. 163, br. 595/1946 i br. 83750-VII-71968/46.

Tablica 2. Pregled zemljišta oduzetog baranjskim katoličkim župama

Župa	Oranica	Livada i pašnjak	Vrt	Neplodno zemljište	UKUPNO
Bilje	4 j 1063 čhv	26 j 1262 čhv	355 čhv	1226 čhv	32 j 706 čhv
Beli Manastir	11 j 1529 čhv	1342 čhv	1132 čhv	335 čhv	13 j 1138 čhv
Čeminac	28 j 141 čhv	1023 čhv	1 j 384 čhv	397 čhv	30 j 345 čhv
Darda	39 j 171 čhv	8 j 854 čhv	376 čhv	425 čhv	48 j 226 čhv
Draž	15 j 772 čhv	7 j 1066 čhv	--	--	23 j 238 čhv
Dubošević	12 j 101 čhv	--	--	--	12 j 101 čhv
Jagodnjak	30 j 1316 čhv	5 j 792 čhv	241 čhv	990 čhv	37 j 139 čhv
Kneževi Vinogradi	18 j 1194 čhv	--	--	261 čhv	18 j 1455 čhv
Topolje	13 j 1226 čhv	8 j 621 čhv	3 j 187 čhv	747 čhv	25 j 1181 čhv
Zmajevac	23 j 923 čhv	2 j 315 čhv	2 j 226 čhv	--	27 j 1464 čhv
UKUPNO	198 j 436 čhv	60 j 875 čhv	7 j 1301 čhv	2 j 1181 čhv	269 j 593 čhv

Zaključak

Agrarna reforma i kolonizacija na području je Baranje provođena u kotarima Darda i Batina do 13. srpnja 1947. godine, kada dolazi do stvaranja jedinstvenoga kotara u Belom Manastiru. Baranja je zemljišni fond obogatila s 40.163 jutra zemlje, što je u konačnici iznosilo oko 6% ukupne površine zemljišnog fonda agrarne reforme i kolonizacije u Hrvatskoj.

Crkvene su rasprave bile vrlo žustre, a uglavnom su održavane oko 20. veljače 1946. godine. Katoličkim župama Darđanskog i Branjinvrškog dekanata je prema Zakonu o agrarnoj reformi i kolonizaciji oduzeto 269 jutara i 593 čhv. zemlje, od čega je u fond ušlo 198 jutara i 436 čhv. oranica, 60

jutara i 875 čhv. livade i pašnjaka, 7 jutara i 1.301 čhv. vrta te 2 jutra i 1.181 čhv. neplodnoga zemljišta.

Većih problema pri provođenju reforme nije bilo, a teže nepoštivanje Zakona, prema prvostupanjskim odlukama, vidljivo je u župama Duboševica i Popovac. Također se uočava da se zahtjevima nekih župa udovoljavalo, a to se može pripisati suradnji pojedinih župnika s komunističkim režimom.

Iako je Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji bio radikalan i nepošten, iz navedenog se može utvrditi kako su baranjske katoličke župe stoički podnijele oduzimanje imovine koju su stoljećima stjecale na plodnom i bogatom baranjskom trokutu.

TAKING AWAY OF PROPERTY OF CATHOLIC PARISHES IN BARANJA ACCORDING TO THE LAW ON AGRICULTURAL REFORM AND COLONIZATION FROM 1945

Summary

The relationships between the Catholic Church and the communist power were bad due to atheistic ideology of the communists, but they became even worse with the Law on Agricultural Reform and Colonization from 1945, according to which Church lost their assets which they were obtaining through centuries.

The rich area of Baranja triangle enriched the land fund for about 6 % of total area of land fund in agricultural reform and colonization in Croatia.

In the region of Baranja, the Law was implemented in regions Darda and Batina until July 13, 1947 when the region becomes united with the center in Beli Manastir.

In this work there is more focus on taking the assets from the Catholic Church in the region of Branjin Vrh and Darda deanery in which there was taken 269, 593 acres of land.

POVIJESNI ZBORNIK
godišnjak za kulturu i povijesno naslijeđe
br. 3, Osijek, 2008.

Nakladnik:
Odsjek za povijest - Filozofski fakultet Osijek

Za nakladnika:
Prof. dr. sc. Ivan Balta, predstojnik Odsjeka za povijest

Uredništvo:
Prof. dr. sc. Pavo Živković, Filozofski fakultet u Osijeku
Prof. dr. sc. Ivan Balta, Filozofski fakultet u Osijeku
Doc. dr. sc. Boško Marijan, Filozofski fakultet u Osijeku
Prof. dr. sc. Mithad Kozličić, Sveučilište u Zadru
Prof. dr. fra. Marko Karamatić, Franjevačka teologija Sarajevo
Prof. dr. sc. Azem Kožar, Filozofski fakultet u Tuzli
Prof. dr. sc. Márta Font, Bölcsészettudományi Kar Pécs
Prof. dr. sc. Marta Dobrotková, Filozofická fakulta v Trnave

Glavni i odgovorni urednik:
Prof. dr. sc. Pavo Živković

Tajnik uredništva:
Mr. sc. Zlatko Đukić

Lektor i korektor:
Prof. dr. sc. Loretana Despot

Računalna obrada i prijelom
Ivan Nećak

Prijevod sažetaka na engleski:
Denis Pavić, prof.

Tisak:
Tiskara Soldo, Vukovar

Naklada: 300 primjeraka